

Arxipèlags trencats: Territori i conflictes ambientals al País Valencià

MARIA JOSEP PICÓ I GARCÉS Especialitzada en periodisme ambiental i directora de la revista Nat

Els nostres paisatges han esdevingut arxipèlags fractals, territoris trencats que van avançant en forma de taques de ciment i asfalt, sense respectar els ecosistemes ni la memòria històrica i identitària dels pobles. La fragmentació i els límits imprecisos són les noves empremtes de la nostra societat sobre l'entorn, on la zonació característica del paisatge tradicional s'ha transformat radicalment i ha deixat pas a una gran dispersió

d'usos i a la pèrdua irreversible de sòl fèrtil. En aquests paisatges híbrids i artificials, sense l'ànima d'haver estat viscuts i haver crescut a ritmes humans i sostenibles, els ciutadans també troben desconcert, davant la mancança d'espais que afavorisquen la cohesió social; perquè ja no són capaços de reconèixer els nous escenaris, entorns efímers, virtuals, no-llocs, com a espais que conserven la seua cultura.

El territori no és solament una plataforma per a desenvolupar activitats econòmiques, constitueix la imatge de la nostra identitat. A través d'aquests paisatges emocionals que integren la nostra memòria, anem creant, des de ben menuts, el sentiment de pertinença i, així, aconseguim l'arrelament al nostre país, tan necessari en la consolidació de comunitats fortes. Sentir que formem part d'un territori

i una cultura és vital, alhora, per a crear el millor espill des del qual reflectir-nos cap a la resta del món. El respecte a l'entorn afavoreix aquesta identitat vinculada a un espai i una climatologia determinats i fa possible un desenvolupament racional adient als nostres recursos naturals. A més a més, és clau per a mantenir en un nivell de qualitat la nostra projecció exterior, determinant per a sectors tan importants com ara el turisme.

L'associació Tirant lo Blanc ens convidava enguany a reflexionar sobre el paper dels valencians al món. ¿Com som vists arreu del planeta? ¿I què fem per conservar el nostre patrimoni territorial i ambiental? Per aquest motiu vam abordar el tema "Territori i conflictes ambientals al País Valencià", en un moment en què la tematització dels paisatges, la pèrdua d'espais públics enfront de la privatització, la destrucció descarada del front litoral, l'horta i

el secà —amb beneficis privats en detriment dels béns públics i la preservació de la natura— i l'impacte de grans infraestructures és fortament contestats pels grups socials. En la mateixa línia, Xavier Garcia, en el seu llibre *Greenpeace. Pau verda per al món*, assenyala: «El drama és l'abandonament públic de les responsabilitats socials i ambientals, que no han estat recollides ni assegurades per la gran empresa privada, amb el resultat

El territori no és solament una plataforma per a desenvolupar activitats econòmiques, constitueix la imatge de la nostra identitat.

d'unes poblacions, al Nord i al Sud, fluctuants entre les desatencions de l'Estat i la impunitat empresarial davant els crims contra el medi ambient». Aquest autor argumenta que la marxa dialèctica del món sembla conduïda per dues menes de voluntariat «sobre la base inqüestionable, per part del poder real, de l'expansió il·limitada del "progrés" en l'àmbit quantitatiu». Per un costat estarien els acords voluntaris de les multinacionals per a invertir en els països del Sud i, per un altre, «totes aquelles organitzacions i sectors socials afectats que, cada cop més globalment, voldrien un reordenament jurídic, polític i

econòmic de les relacions internacionals sobre la base d'un desenvolupament humà i ecològic integral».

Les mobilitzacions i els conflictes territorials no són nous al nostre país, com més endavant veurem, però és ara quan comencen a ser analitzats pels àmbits acadèmics. La Universitat de Vic ha celebrat aquesta tardor una jornada de reflexió sobre l'anomenada «cultura del no», la qual respon a la síndrome NIMBY (*not in my backyard*), els afectats per la qual saben que una determinada instal·lació, abocador, carretera, parc eòlic, etc., és necessària, però no la

volen a prop de sa casa. Alguns moviments queden aïllats, però altres com ara la nova cultura de l'aigua o del territori qüestionen i sotraguen el model de desenvolupament vigent.

Un estudi encarregat per la Fundació Bofill a l'Institut de Govern i Polítiques Públiques, adscrit a la Universitat Autònoma de Barcelona, publicat recentment, determina que les mobilitzacions ciutadanes han tingut un impacte important en les polítiques territorials. El treball classifica l'activitat reivindicativa en tres grups: 1) aquells que han aconseguit paralitzar projectes; 2) els que han pogut modificar-los; i 3)

*amb
la teua
ajuda*

**DEFENSEM
L'HORTA**

La societat valenciana, malgrat el tòpic del conformisme, sempre ha estat reivindicativa.

els de sensibilització. Alhora, adverteix de l'emergència de xarxes d'acció col·lectiva crítica, promogudes per l'actuació conjunta dels moviments locals i molt més contundents per a ser escoltades pels mitjans de comunicació i influir en les administracions. Un exemple d'aquesta fórmula, cada vegada més viable gràcies a les noves tecnologies i Internet, al País Valencià és Compromís pel Territori, en què ja conflueixen un gran nombre de col·lectius ciutadans.

Primeres lluites: l'albufera i el Túria

Abans d'arribar a aquesta nova plataforma de Compromís pel Territori, que encara inicia el seu camí, mirarem enrere, perquè la societat valenciana, malgrat el tòpic del conformisme, sempre ha estat reivindicativa. No pretenem fer una descripció exhaustiva dels moviments ecologistes al País Valencià -ja l'ha feta amb cura i passió en la seua tesi el president d'Agró, Enric Amer-, sinó només una passejada per diverses iniciatives destacades.

La defensa de la façana litoral de l'Albufera i la costa del Saler es considera la primera lluita ambiental del País Valencià. Va ser el 1962, encara amb la dictadura, quan l'Ajuntament de València va cedir terrenys al Ministeri de Turisme per fer el parador i el camp de golf de la Devesa. El projecte de construcció d'altres torres d'apartaments, la destrucció del cordó dunar per a fer el passeig marítim -dècades després es va alçar per recuperar aquest ecosistema- i la possible construcció d'un institut al Racó de l'Olla (ara

La defensa de la façana litoral de l'Albufera i la costa del Saler es considera la primera lluita ambiental del País Valencià.

reserva integral del parc natural) van ser contestats per les primeres mobilitzacions socials i veus crítiques valencianes i de fora. Fins i tot Félix Rodríguez de la Fuente es va sumar a la defensa de l'Albufera. El seu lema era «El Saler per al poble».

Les bases teòriques dels primers moviments ecologistes valencians es troben al Manifest de Benidorm de 1974, impulsat per l'Associació Espanyola per a l'Ordenació del Territori i el Medi Ambient (AEORMA) i el Manifest Ecologista del País

Valencià, de 1977, document constituent de l'Associació Valenciana d'Iniciatives en Defensa del Territori (AVIAT). Aquest text, que reclamava un País Valencià lliure, viu, net i habitable, estava signat per: Vicent Andrés Estellés, Miquel Gil Corell, Josep Vicent Marqués, Marcial Martínez, Josep Vicent Mateo, Joan Francesc Mira, Joan Olmos, Just Ramírez, Josep Lluís Ros, Ferran Sanchis, Joan Senent i Trini Simó. Aquests pioners ja alertaven de la necessitat de trobar alternatives a la destrucció, preservar els espais naturals, obrir un debat

social sobre temes de territori i medi ambient, i també impulsar «l'educació ecològica», entre altres moltes idees.

A la dècada dels 70 del segle passat van succeir-se mobilitzacions ciutadanes, com ara la de defensa de les illes Columbretes, en contra de les proves militars i pràctiques de tir a l'arxipèlag volcànic; la de rebuig a la central nuclear de Cofrents i la que es va fer en contra de la construcció d'una autopista en l'antic llit del Túria. «El riu és nostre i el volem verd», amb aquesta consigna

es va aconseguir frenar els plans del govern i recuperar per a la ciutat un important espai públic i natural.

Democràcia, moviments més socials

La transició política va afavorir l'aparició de moviments amb un caire més social, molts vinculats amb l'esquerra nacionalista. «Es viu un maig del 68, deu anys després», comenta Amer. Naixen grups com ara Margarida (1976-78), al si del Departament de Sociologia de la Facultat d'Econòmiques de la Universitat de València; el Grup

Ecologista Llibertari (1977), AVIAT (1977), la Colla Ecologista de Castelló (1978), en defensa del Pinar del Grau i contra el camp de golf i la central tèrmica d'Andorra, i la Secció d'Ecologia del Centre Excursionista de València (1977-78).

Amb la dècada dels 80 irrompen els moviments pacifistes, es diversifiquen les reivindicacions i es produeix un autèntic esclat de grups centrats en temes tan diversos com la contaminació, els residus, la mobilitat, els carrils bici, les millores dels serveis

urbans, les infraestructures, l'urbanisme, la biodiversitat, l'oposició als parallamps, etc. L'any 1981 naix Acció Ecologista, que promourà la Casa Verda i el Fons Documental; l'any 1982 Agró inicia la batalla contra la dessecació de la marjal de Pego-Oliva (parc natural des del 1995), el 1984 es crea en una reunió a la Font Roja la Coordinadora en Defensa del Bosc, que, entre altres coses, reclamava una llei forestal autonòmica i va ser el germen de la Federació d'Ecologistes en Acció, el 1991; i ja al 1987 dos dels col·lectius

conflueixen en Acció Ecologista Agró, absolut referent en l'ecologisme valencià, especialitzat en diversos temes: energia, residus, territori, educació ambiental, aigua, dret ambiental, bicicleta, recursos forestals, etc. Alhora, en l'àmbit estatal, es constitueix Greenpeace Espanya el 1984.

Els 90 van ser temps de coordinadores i moviments del tipus Salvem. Apareixen noves plataformes contra infraestructures pròximes (parcs eòlics, abocadors, carreteres, tren

d'alta velocitat, pèrdua de patrimoni, etc.). La coordinadora més important i que va crear escola va ser Salvem el Botànic (març del 1995), a la qual va seguir Salvem el Cabanyal (abril del 1998).

La Iniciativa Legislativa Popular per l'Horta va ser un altra mostra del vitalisme valencià. Impulsada per col·lectius cívics, va aconseguir 117.000 signatures. La proposta de llei per a conservar l'horta valenciana va arribar a les Corts, on va ser rebutjada. Xúquer viu, en defensa

dels ecosistemes fluvials, ha estat la veu en contra del transvasament del Xúquer al Vinalopó, la Marina Baixa i l'Alacantí, tot i que també van denunciar els impactes del transvasament de l'Ebre previst a la llei del Pla Hidrològic Nacional del 2001. Per la seua part, Abusos Urbanístics No (AUN), amb la direcció de Charles Svoboda, va recollir i presentar 15.000 queixes davant el Comité de Peticions Europeu. La investigació va concloure amb una resolució del Parlament d'Estrasburg (desembre

Els 90 van ser temps de coordinadores i moviments del tipus Salvem.

La imatge social positiva de l'aliança edificació-progrés comença a trontollar.

del 2005) en contra de l'aplicació de la Llei Reguladora de l'Activitat Urbanística.

Són molts els projectes urbanístics de grans dimensions que han anat malmetent el nostre territori, patrimoni i identitat: la transformació en l'entorn de Terra Mítica, Marina d'Or, els gratacels de Cullera, la ciutat esportiva del València CF a Porxinos i altres de més menuts que s'escampen a la recerca del benefici econòmic elevat a curt termini. Les xifres globals, però, són ben

il·lustratives: el País Valencia tenia 76.652 hectàrees ocupades l'any 1987 i el 2000 ja n'eren 116.601, cosa que representa un increment del 52,1% segons l'informe *Canvis en l'ocupació del sòl a Espanya*, elaborat per l'Observatori per a la Sostenibilitat, promogut pel Ministeri de Medi Ambient.

Milers de persones ens vam manifestar el passat 3 de juny a València, convocats per Compromís pel Territori, per a reivindicar un major respecte al nostre país i un

desenvolupant mesurat. Potser el seu efecte no va ser immediat en la classe política, però anem avançant i és extraordinària la passió i l'altruisme amb què cada grup defensa el seu espai davant la diversitat creixent d'agressions. És evident que el canvi de tendència no és gens senzill. Així, casos de corrupció política com el de Marbella, han demonitzat molt més la voracitat de l'urbanisme que l'acció de les entitats conservacionistes. Siga com siga, la imatge social positiva de l'aliança edificació-progrés comença a trontollar.